

Et Par Bemærkninger om Hof- og Statskalenderen¹⁾.

Af A. Drachmann=Bentzon.

Naar den aarlige Hof- og Statskalender udkommer, meddeles det gerne i Dagspressen, der samtidig underretter Læserne om de vigtigste af de i Aarets Løb stedfundne Forandringer. Men om nogen kritisk Anmeldelse er der aldrig Tale: jeg har i hvert Fald aldrig set en saadan, hverken i Pressen eller i Personalhistorisk Tidsskrift eller lignende Steder.

Omend jeg nu finder, at denne manglende Kritik ikke har virket mere sløvende paa Redaktørerne, end at Bogen paa en smuk Maade udfylder sin Hovedmission som en i det hele paalidelig Statshaandbog, saa mener jeg dog at der kunde være Anledning til at fremhæve et Par Punkter, paa hvilke Bogen lader noget tilbage at ønske.

Forholdet er jo det, at Statskalenderen ikke blot har det ovenfor nævnte Formaal, men ogsaa et andet, der i det mindste for dette Tidsskrifts Læsere turde være mindst lige saa vigtigt som det første: nemlig at være et personalhistorisk Hjælpemiddel. Det behøver ikke nærmere Paavisning, at en Personalhistoriker eller Genealog, der ønsker at finde en Persons Titel, Embedsstilling, Opholdssted, Dødsaar m. v., i saa Henseende har en fortrinlig — og vistnok ikke altid tilstrækkelig paaagtet — Kilde i den lange Række af de siden 1734 udkommende Hof- og Statskalendere for den danske Stat. At Udgiverne altid har anset det for deres Hovedopgave at skabe en paalidelig Statshaandbog, er der vel ingen Tvivl om; men at i hvert Fald en enkelt af Udgiverne, nemlig afdøde Kabinetssekretær, Gehejmekonferensraad Trap, har haft Blik ogsaa for den anden Side af Sagen, foreligger der et Vidnesbyrd om deri, at han — vistnok første Gang i Statskalenderen for 1858 — indførte Dødslistes, 2: Fortegnelse over de i det forløbne Aar afdøde Embedsmænd, dekorerede Personer m. fl. I de første 44 Aar — fra 1858—1901 inkl. — indeholdt Dødslisterne imidlertid kun de paagældendes Dødsaar og -sted samt en omtrentlig Aldersangivelse (68½ Aar f. Eks.), men ikke deres Fødselsaar og -sted. Disse sidste Oplysninger findes derimod i Statskalenderen for 1902; men

¹⁾ Disse kritiske Bemærkninger af Sekretær i Justitsministeriet A. Drachmann-Bentzon og Statshaandbogens Redaktions Svar har siden medio 1918 været i Redaktionen Hænder, men har ikke kunnet finde Optagelse før i nærværende Hefte, der tilmed er forsinket fra Trykkeriet. Red.

allerede i det følgende Aar forsvinder Fødselsstedet igen. Allerede dette maa jo siges at være beklageligt; men langt værre er det dog, at Redaktionen i Statskalenderen for 1917 har strøget ikke alene Fødselsaaret, men ogsaa har udeladt enhver Aldersangivelse, hvilket betegner et Tilbageskridt ogsaa i Forhold til de ældste Dødslistes¹⁾. Som en anden Mangel ved Dødslisterne kan iøvrigt nævnes, at Embedsmænd, der tidligere, men ikke ved deres Død, har været nævnt i Statskalenderen, f. Eks. afgaaede, udekorerede Præster og andre Embedsmænd, der ikke har haft Rang i de 3 første Rangklasser, som oftest ikke findes optaget paa Listerne, hvilket gælder Listerne for de senere Aar i højere Grad end de ældre og er i Modstrid med det Indhold, som Listerne efter deres Overskrift skal have²⁾.

Af moderne Genealoger og ikke mindst af Redaktøren af nærværende Tidsskrift hævdes det — og det med fuld Rette — at et personalhistorisk Værk for at gøre fuld Nytte bør være forsynet med et Register, indeholdende Navnene paa alle de i Værket nævnte Personer. Et saadant Register savnes stadig i Statskalenderen, hvad der forøvrigt ogsaa gør dens Værdi som Statshaandbog ringere. I de ældste Statskalendere fandtes der slet intet Register, kort efter Dannebrogordenens Deling i 1808 indførtes der Registre over Ridderne af de forskellige Klasser samt Kammerherrer, hvortil i nogle Statskalendere — ret inkonsekvent forøvrigt — kom Registre over Gejstligheden. 1855 indførtes saa et Personregister. I Følge Noten Tillæg S. 29 i Statskalenderen for det nævnte Aar er Registret »egentlig kun bestemt at skulle give en alfabatisk ordnet Fortegnelse over de Mænd, hvem Statsemployer ere betroede, samt Folkerepresentationens Medlemmer og disses Suppleanter; men der findes dog ogsaa i samme optaget Kommunalembetsmænd o. desl., entledigede Embedsmænd, der ere benaadede med Rang eller Ordener, forsaavidt disse ere anførte i Calenderen m. fl.« Denne Note eller en lignende findes i alle de følgende Statskalendere med Undtagelse af de 2 sidste og giver jo en Vejledning om, hvad man kan

¹⁾ Forsaavidt man vilde henvise til, at man nu har faaet Kraks blaa Bog, skal blot bemærkes, at Statskalenderens Dødsliste selvfølgelig har mange flere Personer end den blaa Bog. — Dødslisterne i Pers. Tidsskr. indeholder intet vedrørende Fødselen og kommer desuden senere end Statskalenderens.

²⁾ Som et Kuriosum kan anføres, at Redaktionen til Gengæld engang er gaaet til den modsatte Yderlighed ved at anbringe en Mand i Dødslisten, som slet ikke hørte hjemme der af den simple Grund, at han lever endnu, forhaabentlig i bedste Velgaaende. — Se Statskalenderen for 1914, Tillæg S. 35, hvor Etatsraad O. J. C. F. Gram angives at være død d. 1. Juli (1913) i København, medens han det følgende Aar findes bl. a. i Ridderlisten S. 79, hvor man faar at vide, at han er blevet Dbm. d. $25\frac{1}{2}$ 1914, altsaa $\frac{1}{2}$ Aar efter sin Død! Derimod vil man forgæves i Statskalenderen for 1915 lede efter en Tilstaaelse af og Undskyldning for den beklagelige Fejltagelse.

vente at finde i Registret. Det er nu klart, at det for det første maa kaldes en i personalhistorisk Henseende væsentlig Mangel, at en hel Del Personer, der findes i Statskalenderen, ikke nævnes i Registret, og at man ved dem, der findes sidstnævnte Sted, ikke finder Henvisninger til alle de Steder, hvor Personen findes i Statskalenderen. Det er imidlertid muligt, at Arbejdet med Udarbejdelsen af et fuldstændigt Personregister vil medføre saa væsentligt forøgede Udgifter og Forsinkelse af Udgivelsen, at Redaktionen har været nødsaget til at renoncere derpaa. Men hvad der maa være gennemførligt, og hvad man absolut bør forlange fra personalhistorisk Side, er, at det nøjagtigt angives, hvad der optages i Registret, og hvad der udelades. Det er klart, at naar man f. Eks. vil vide, hvad en bestemt Mand var i et bestemt Aar, er det allerede en stor Hjælp at vide, hvad der ikke staar i Registret. Men som Forholdet nu er, ved man hverken ud eller ind. Ikke alene er nemlig Vejledningen til, hvad der staar i Registret, i sig selv mangelfuld og ubestemt¹⁾, men Planen for, hvad der optages, skifter hvert Aar. Slaar man saaledes op i Statskalenderen for 1894, finder man, at Postekspedienter optages i Registret, medens dette ikke er Tilfældet i 1919; til Gengæld findes Driftsbestyrerne ved de private Jernbaner for første Gang i Aar optaget i Registret. Som sagt: det kan ikke være en uovervindelig Opgave at løse at angive fuldtud nøjagtigt, hvilke Personer eller Stillinger der optages i Registret og hvilke ikke. Det kunde f. Eks. gøres paa den Maade, at man i Indholdsfortegnelsen ud for hvert Afsnit ved et Tegn angav, om de i det paagældende Afsnit omhandlede Stillinger fandtes i Personregistret eller ej.

Som ovenfor bemærket maa det vel i og for sig erkendes, at Statskalenderen alt i alt er en god og paalidelig Haandbog; men det forekommer mig dog, at der er for mange Fejl i den, og at den Omhyggelighed, hvormed den redigeres, snarere er i Aftagende end i Tiltagende.

Som nogle enkelte Eksempler, der saare let kunde forøges med flere, skal nævnes fra Statskalenderen for 1919:

S. 326: Departementschef Weiss (skal være Weis).

S. 71: Professor V. Bentzon (III. 3) (skal være III. 9).

S. 970: Professor J. O. H. Jespersen anføres som udekoreret, skønt han allerede i 1901 (!) blev Ridder²⁾.

S. 843: Det anføres ikke, at Rektor og Prorektor er Medlemmer af Konsistorium, jfr. derimod Statskalenderen for 1916 og tidligere.

Der bør — som i tidligere Statskalendere — sondres mellem

¹⁾ I de to sidste Statskalendere er jo endda den ovenfor omtalte Note udeladt.

²⁾ I Aar er det dog kommet med i Rettelserne.

Sekondløjtnanter og Løjtnanter af Forstærkningen, medens de nu opføres under eet.

Til Slut skal jeg blot udtale min Glæde over, at Anciennetetslisten over Officerer og Medlemmerne af det danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog, der en Tid var udeladte af Statskalenderen, nu atter er optagne deri, og over at der i Aar — i sidste Øjeblik — er optaget en Fortegnelse over de særlige af Krigen skabte Institutioner.

II.

Svar til Hr. Cand. jur. A. Drachmann-Bentzon fra Statshaandbogens Redaktion.

Redaktionen af Statshaandbogen, som har haft Lejlighed til at gøre sig bekendt med foranstaaende Anmeldelse, skal i den Anledning fremkomme med følgende Bemærkninger:

Naar Anmelderen stærkt fremhæver de personalhistoriske Formaal, som Redaktionen bør stille sig for Øje, kan Redaktionen ikke erkende hans Berettigelse hertil.

Statshaandbogens Formaal er og bliver først og fremmest at give saa paalidelige aktuelle Oplysninger som muligt om **S t a t e n s I n s t i t u t i o n e r** og de deri ansatte Personer; disse Oplysninger faar Redaktionen for Størstedelen fra selve den paagældende Institution, som saaledes indestaar for Rigtigheden af dem. Hvis en Institution derfor opfører en Embedsmands Navn paa en noget anden Maade end hans Daabsattest mulig udviser, er det ikke Redaktionens Sag at rette Fejlen, selv om den tilfældig skulde kende den, og den vil ialtfald ikke gøre det uden at have gjort vedkommende Institution opmærksom paa Uoverensstemmelsen. Der er saaledes en Del Personer, som Krigsministeriet i Haandbog for Hæren staver noget anderledes, end de ellers staves (f. Eks. skriver de militære Institutioner bestandig; Holstein-Holsteinborg og Holstein-Ledreborg). Selvfølgelig er Redaktionen interesseret i, at et Navn, der forekommer to eller flere Gange i Bogen, saa vidt muligt staves ens, men det vilde, selv om Redaktionens Personale var mange Gange større, end det er, simpelthen være uoverkommeligt at gennemføre Homogenitet overalt i Bogen.

Anmelderens Bemærkninger om **D ø d e l i s t e n**, der i sig selv er en cadeau til de personalhistorisk Interesserede, giver Anledning

til at gøre opmærksom paa, at Fødselsaaret for de fleste Personers Vedkommende uden Vanskelighed vil kunne findes i ældre Statshaandbøger eller andre Haandbøger og for de øvriges Vedkommende har det stedse voldet Redaktionen stor Vanskelighed at fremskaffe dem, det er derfor med fuldt Overlæg, at man nu har valgt helt at udelade Fødselsaarene. At fhv. Embedsmænd, der ved deres Død ikke findes optaget i Statshaandbogen, heller ikke er optaget i Dødelisten, er faldet ret naturligt, især da saalænge man kunde gaa ud fra, at alle nogenlunde fremragende Embedsmænd enten vilde findes i Ridderlisten eller i Listen over de 3 Rangklasser. Da denne Betragtning imidlertid nu næppe længere tør gøres gældende, er man iøvrigt betænkt paa at ændre Forholdet, saaledes at ialtfald en Del af saadanne Personer optages i Dødelisten, men Redaktionen er paa det Rene med, at det her ofte vil volde Besvær at fremskaffe de fornødne Oplysninger, og at det overhovedet vil bero paa rene Tilfældigheder, om Redaktionen faar Oplysning om Dødsfaldet, hvilket ikke er Tilfældet for de med danske Ordner dekorerede Personers Vedkommende, da Ordnerne sendes tilbage og Redaktionen igennem de af Ordenskapitulets førte Protokoller, der velvilligst stilles til Redaktionens Disposition, faar Oplysning herom.

At Registret, med hvis Udarbejdelse heller ikke i første Række kan tages personalhistoriske Hensyn, men hvor der, som Anmelderen meget rigtig formoder, netop maa tages vidtgaaende Tids hensyn, fordi Statshaandbogen skal udkomme hurtigst muligt efter Aarsskiftet, ikke er saa omfattende som man kunde ønske, er Redaktionen den første til at beklage. Imidlertid vil Anmelderen, hvis han havde læst Forordet i Udgaverne for 1918 og 1919 have set, at Redaktionen er begyndt at rette denne Mangel og Aar for Aar udvider Registret til stadig at omfatte flere, og Redaktionen turde maaske derfor have haabet, at en velvillig, omend kritisk, Anmelder ikke alene vilde fremhæve de Mangler, han fandt ved sin Gennemgang af Bogen, men ogsaa vilde have paapeget de Forbedringer, som Redaktionen har indført, men dette Haab er blevet skuffet. Anmelderen revser Redaktionen som en Cato efter bedste Evne for dens menneskelige Skrøbeligheder og Fejl, men naar saa er, burde Anmelderen ikke i sin kritiske Iver selv gøre sig skyldig i Unøjagtigheder, som f. Eks. naar han i Slutningen af sin Artikel paastaar, at Afsnittet om de særlige af Krigen skabte Institutioner findes første Gang optaget i Aar; dette er ikke rigtigt, thi dette Afsnit fandtes allerede i Haandbogen for 1918. Naar Anmelderen har udført et Arbejde for at finde Fejl i Statshaandbogen, maatte Redaktionen, som bedst ved, hvor umuligt det er i en Bog som denne at undgaa

Fejl, nære alvorlig Frygt for, hvad der kunde komme for Dagens Lys. Imidlertid følte den sig beroliget, da den ærede Anmelder som Exempler paa Bogens Fejlvrimmel anfører 4 — fire — Fejl. Af disse er den ene r e t t e t af Redaktionen selv i den paa Bogens sidste Side opførte Liste over Rettelser og Tilføjelser, medens den anden b e r o r p a a e n F e j l t a g e l s e f r a A n m e l d e r e n s Side, idet den efter Anmelderens Mening manglende Oplysning om Konsistoriums Sammensætning staar med klare Ord i det første Stykke om Universitetet (Sp. 843). Iøvrigt maa Redaktionen i Tilslutning til, hvad ovenfor er bemærket, oplyse, at Teksten og Ordningen netop har den Form, som Universitetet selv ønsker, idet det paagældende Afsnit — der aarligt sendes til Rettelse til Universitetet — i 1914 af Universitetet selv ændredes til dets nuværende Skikkelse.

Tilbage bliver 2 mindre Fejl, som Redaktionen beklager, og som skal blive rettet til næste Aar. Forøvrigt kan Redaktionen glæde Anmelderen med, at man iaar har foretaget en kritisk Gennemgang af Bogen for de Personers Vedkommende, der opføres flere end en Gang, og Redaktionen haaber derved at faa adskillige Smaafejl (og mulig større Fejl) ud af Verden.

At faa Bogen med sine 1374 Spalter fri for Fejl, det er det ophøjede Maal, hvorefter Redaktionen stræber, men som den er sig fuldt bevidst, at hverken den eller nogen anden Redaktion helt vil kunne naa.
